

Małgorzata Balwicka-Szczyrba
Uniwersytet Gdański

KRÓTKA REFLEKSJA NAD KONSTRUKCJĄ ZRYCZAŁTOWANEGO ODSZKODOWANIA¹

We wstępie chciałabym zaznaczyć, że okoliczności wyrażonego przeze mnie głosu w dyskusji dotyczącej konstrukcji zryczałtowanego odszkodowania w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych uległy istotnym zmianom. W wyroku z dnia 23 czerwca 2015 r.² Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych w zakresie, w jakim uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa, naprawienia wyrządzonej szkody poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej – w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 w związku z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej³. Na wyeksponowanie zasługuje zawarta w uzasadnieniu wyroku argumentacja dotycząca zachwiania przez wskazaną konstrukcję równej ochrony stron stosunku zobowiązaniowego, przy nadmiernej ingerencji w prawa majątkowe odpowiedzialnego *ex delicto*. Jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny, skoro co do zasady podstawowym instrumentem ochronnym jest odszkodowanie ustalane w granicach adekwatnego związku przyczynowego, to nawet wprowadzanie elementów zryczałtowości nie może prowadzić do całkowitego zagubienia proporcji pomiędzy wielkością poniesionej szkody a tymże odszkodowaniem⁴.

Pomimo tak istotnych zarzutów natury konstytucyjnej w stosunku do konstrukcji zryczałtowanego odszkodowania w przypadku zawinionego naruszenia autorskich praw majątkowych należy przyjąć, że dochodzenie odszkodowań zry-

---

¹ Głos w dyskusji odnośnie do wystąpienia Prof. dr hab. Moniki Dąbrowskiej na temat „Odszkodowanie z tytułu naruszenia praw autorskich: rozwój czy degeneracja?”.

² Wyrok TK z dnia 23.06.2015 r., SK 32/14, OTK-A 2015/6/84.

³ Orzeczenie to nie odnosi się do odszkodowań zryczałtowanych za niezawinione naruszenie praw autorskich określonych w art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b.

⁴ Uzasadnienie wyroku TK z dnia 23.06.2015 r., SK 32/14, OTK-A 2015/6/84.

czależonych „samo w sobie” niekonstytucyjne nie jest⁵, w szczególności jest ono dopuszczalne w świetle art. 361 § 2 k.c. Chciałabym dlatego zwrócić uwagę na art. 57 ust. 1 Pr. Energ., który to przepis przewiduje rozwiązanie konstrukcyjne zbliżone do unormowania z art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a., jednakże, jak się wydaje, zarówno jego *ratio legis*, jak i wprowadzony mechanizm kontroli nad określaniem wysokości odszkodowań zryczałtowanych odbiega od rozwiązania zastosowanego w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Artykuł 57 ust. 1 Pr. Energ. stanowi, że w razie nielegalnego pobierania paliw lub energii przedsiębiorstwo energetyczne może: 1) pobierać od odbiorcy, a w przypadku, gdy pobór paliw lub energii nastąpił bez zawarcia umowy, może pobierać od osoby lub osób nielegalnie pobierających paliwa lub energię opłatę w wysokości określonej w taryfie, chyba że nielegalne pobieranie paliw lub energii wynikało z wyłącznej winy osoby trzeciej, za którą odbiorca nie ponosi odpowiedzialności, albo 2) dochodzić odszkodowania na zasadach ogólnych. Także w tym przypadku zastosowano konstrukcję, w której uprawniony ma możliwość wyboru jednej z dwóch dróg dochodzenia naprawienia szkody, przy czym w praktyce zdecydowanie przeważa dochodzenie odszkodowania zryczałtowanego, tzw. opłaty taryfowej⁶. Dzieje się tak ze względu na brak konieczności wykazywania w tym przypadku konkretnej wysokości doznanego uszczerbku. Trudności w wykazaniu szkody związanej z nielegalnym pobieraniem paliw lub energii wynikają stąd, że poszkodowany, tj. przedsiębiorca sieciowy, nie monitoruje na każdym odcinku przepływu paliwa czy energii w sieci, nie jest także praktykowane ze względów ekonomicznych stosowanie w przypadku każdego odbiorcy opomiarowania kontrolnego. Ze względu na powyższe uzasadnieniem dla wskazanej regulacji jest okoliczność, że dochodzenie odszkodowania na zasadach ogólnych obarczałoby poszkodowanego koniecznością przedstawienia dowodu, którego w dużej liczbie przypadków nie byłby w stanie przeprowadzić.

Zgodnie z powyższym należy uznać, że wprowadzenie elementów ryczałtowości w art. 57 ust. 1 Pr. Energ. nie prowadzi do zagubienia proporcji między wielkością poniesionej szkody a odszkodowaniem, skoro w praktyce jest wysoce utrudnione, a nierzadko niemożliwie, wykazanie wysokości doznanego uszczerbku związanego z nielegalnym pobieraniem paliw lub energii. Pozbawienie możliwości dochodzenia zryczałtowanego odszkodowania przedsiębiorców sieciowych wiązałoby się więc najczęściej z uniemożliwieniem im skutecznego dochodze-

---

⁵ Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wskazanego powyżej wyroku zaakcentował zgodność z Konstytucją konstrukcji umożliwiających dochodzenie zryczałtowanych odszkodowań w określonych przypadkach.

⁶ Wymaga przyjęcia, że opłata taryfowa stanowi rodzaj zryczałtowanego odszkodowania, choć stanowisko to nie należy do bezspornych. Na temat zasad odpowiedzialności za nielegalne pobieranie paliw lub energii zob. m.in.: M. Balwicka-Szczyrba, *Zasady dochodzenia roszczeń z tytułu nielegalnego pobierania energii elektrycznej w znowelizowanym prawie energetycznym*, GSP 2010, t. XXIV, s. 186 i n.

nia odszkodowania w ogóle. Ponadto, co wymaga zdecydowanego podkreślenia, mechanizm ustalania wysokości zryczałtowanego odszkodowania na podstawie tzw. Rozporządzeń taryfowych⁷, przy odniesieniu do stawek zawartych w taryfie zatwierdzonej przez Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki, wydaje się skutecznie przeciwdziałać wygórowanym ryczałtom ze względu na to, że podlega on kontroli.

Zatem *ratio legis* unormowania z art. 57 ust. 1 Pr. Energ., a także mechanizm ustalenia wysokości przyjętego ryczałtu, uzasadnia stosowanie w omawianej sytuacji owej „dwutorowej” konstrukcji dochodzenia roszczenia, co nie było tak wyraziste wobec dochodzenia zryczałtowanych roszczeń odszkodowawczych, związanych z zawinionym naruszeniem autorskich praw majątkowych. W przypadku naruszenia praw autorskich majątkowych wydaje się, że poszkodowany ma zdecydowanie większą możliwość przeprowadzenia dowodu na okoliczność wysokości doznanego uszczerbku na zasadach ogólnych. Ponadto mechanizm ustalania zryczałtowanego odszkodowania na gruncie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a. nie podlegał kontroli, co prowadziło do ustalania odszkodowań wygórowanych⁸.

Warto także zwrócić uwagę na przyjętą na gruncie ustawy Prawo Energetyczne zasadę, że przedsiębiorca energetyczny może obciążyć odbiorcę energii elektrycznej opłatami określonymi w art. 57 ust. 1 Pr. Energ. tylko wtedy, gdy taka energia została rzeczywiście pobrana⁹. W takim rozumieniu dochodzenia odszkodowania zryczałtowanego na gruncie omawianego przepisu nie narusza ono istoty roszczeń odszkodowawczych, albowiem na wierzycielu ciąży obowiązek wykazania okoliczności doznania szkody (istnienia stanu rzeczywistego pobierania paliw bądź energii), choć bez konieczności udowodnienia konkretnej wysokości doznanego uszczerbku. Przeciwnie zapatrywanie, że dochodzenie zryczałtowanego odszkodowania w ogóle wyłączało obowiązek przeprowadzenia dowodu na okoliczność doznania uszczerbku, zostało z kolei wyrażone na gruncie art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b u.p.a.¹⁰. Przyjęcie takiego stanowiska niewątpliwie godzi w istotę roszczenia odszkodowawczego, które skoro ma służyć kompensacji szkody, to nie może być oderwane od okoliczności jej doznania przez poszkodowanego.

---

⁷ Zob. § 44 Rozporządzenia Min. Gospodarki z dnia 18.08.2011 r. w sprawie szczegółowych zasad kształtowania i kalkulacji taryf oraz rozliczeń w obrocie energią elektryczną, Dz.U. z 2013 r., poz. 1200 j.t.; § 43 Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 28.06.2013 r. w sprawie szczegółowych zasad kształtowania i kalkulacji taryf oraz rozliczeń w obrocie paliwami gazowymi, Dz.U. z 2013 r., poz. 820.

⁸ Co do konstrukcji z art. 79 ust. 1 pkt 3 lit. b ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych podniesiono wiele innych zarzutów, o czym Prof. dr hab. Monika Dąbrowska w swoim referacie.

⁹ Tak uchwała SN z dnia 10.12.2009 r., III CZP 107/09, „Biuletyn Sądu Najwyższego” 2009, nr 12, poz. 7.

¹⁰ Tak m.in. Prof. dr hab. Monika Dąbrowska w swoim wystąpieniu konferencyjnym. O tym, że zaskarżony do Trybunału Konstytucyjnego przepis opierał się na mechanizmie, który „odrywał kwestię odpowiedzialności naruszcyciela od szkody” też uzasadnienie wyroku TK z dnia 23.06.2015 r., SK 32/14, OTK-A 2015/6/84.

Reasumując podjęte krótkie rozważania dotyczące odszkodowań zryczałtowanych, należy wskazać, że sama konstrukcja umożliwiająca dochodzenie takich odszkodowań jest dopuszczalna w świetle art. 361 § 2 k.c., jednakże jej zastosowanie nie może zmieniać istoty roszczenia, które nadal pozostaje odszkodowawczym. Zatem wystąpienie z takim roszczeniem nie może być oderwane od okoliczności doznania szkody, i co trafnie zauważył Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 23 czerwca 2015 r., nie może prowadzić do całkowitego zagięcia proporcji między doznany uszczerbkiem a wysokością ryczałtowanego odszkodowania. Należy także odnotować, że uzasadnieniem stosowania odszkodowań zryczałtowanych powinna być przede wszystkim sytuacja, w której wykazanie wysokości doznanego uszczerbku jest niemożliwe bądź wysoce utrudnione.

A BRIEF REFLECTION ON THE INSTITUTION OF FLAT-RATE COMPENSATION

Summary

This speech is a brief discussion of flat-rate compensation. It has been decided that such claims are permissible under Art. 361 § 2 of the Polish Civil Code. However, they cannot change the substance of the damage claim. Therefore, such a claim cannot be divorced from the circumstances, in which the injury was sustained, nor be disproportionately large compared to the extent of the damage.

BIBLIOGRAFIA

Balwicka-Szczyrba M., *Zasady dochodzenia roszczeń z tytułu nielegalnego pobierania energii elektrycznej w znowelizowanym prawie energetycznym*, GSP 2010, t. XXIV

KEYWORDS

flat-rate compensation

SŁOWA KLUCZOWE

zryczałtowane odszkodowanie